

Suomen Punaisen Ristin Avustustyöntekijänä maailmalla -podcast

Tekstivastine: Avustustyöntekijä Terhi Heinäsmäen (TH) haastattelu Haastattelijana Teija Laakso (TL)

TH: Olen koulutukseltani lääkäri. Ihmisten kärsimys on joka puolella samanlaista. Se, mikä mun mielestä on tärkeää, on se, että säilytetään ihmisten kunnioitus ja omanarvontunto. Se on tärkeää, että aina, kun hoidetaan fyysistä sairautta, kuivuutta tai ihmisten hätää, heitä täytyy kohdella kunnioittavasti ja ajatella, että olisi itse siinä. Se on se tärkein asia.

TL: Punaisen Ristin Avustustyöntekijänä maailmalla -podcastissa kohdataan eri puolilla maailmaa työskennelleitä suomalaisia avustustyöntekijöitä. He kertovat avustustyön arjesta, iloista ja suruista – sekä siitä, miltä tuntuu tulla takaisin Suomeen. Minun nimeni on Teija Laakso. Kolmannessa jaksossa haastattelen lääkäri Terhi Heinäsmäkeä. Hän on ollut mukana muun muassa estämässä nälänhätää Itä-Afrikassa.

TL: Tänäpä meillä on vieraana lääkäri Terhi Heinäsmäki, joka on ollut Punaisen Ristin avustustyöntekijänä yli 11,5 vuoden ajan kolmen vuosikymmenen aikana. Terhi on just palannut Keniasta. Tervetuloa Terhi!

TH: Kiitos.

TL: Sulla on pitkä kokemus avustustyökeikoista. Minne ensimmäinen avustusoperaatiosi suuntautui ja milloin se oli?

TH: Se oli vuonna 1999, Suomen Punaisen Ristin kautta Albaniaan, jossa oli Kosovon pakolaisia. Se oli vain kuukauden keikka, Emergency Response Unit -klinikka, ja siellä hoidettiin kosvolaisia, perusterveydenhuoltoa.

TL: Mitä tehtäviisi kuului? Olet lääkäri, millaisia tehtäviä sulla oli?

TH: Se oli tosiaan perusterveydenhuoltoa, että hoidettiin potilaita ja oli aika paljon järjestelyä. Järjestettiin klinikkaa, minne se menee, mihin se perustetaan ja keitä potilaita siellä on. Kartoitettiin myös vähän tilannetta, kuinka paljon ihmisiä on tulossa, yleistä väestön liikehdintää.

TL: Mikä sut oli saanut sinne lähtemään alun perin?

TH: Halusin Punaisen Ristin töihin kyllä jo aiemminkin, mutta varsinkin Suomen Punaiseen Ristiin on vähän hankala päästä hirveän nuorena, kun pitää olla kuitenkin valmis. Ja lääkärin koulutus on sen verran pitkä, että kesti ennen kuin valmistuin. Ehdin olla Lääkärit ilman rajoja -järjestön yhdellä keikalla ennen kuin pääsin Punaisen Ristin keikalle. Ja tietysti piti ennen sitä käydä tämä koulutuskurssi, jonka kävin muutama vuosi ennen ensimmäistä työkomennusta.

TL: Olitko sitten lääkärinä aina halunnut suuntautua kansainvälisesti tai kehittyviin maihin?

TH: Joo, mä kävin jo lääketieteellisen aikana kahdella reissulla Afrikassa, Sudanissa ja Egyptissä vaihdossa. Halusin silloin jo kansainvälisiin töihin.

TL: Mikä siinä kiehtoi?

TH: Lääketiede on niin kansainvälistä. Kyllä mua kiehtoo siinä se, että sairauksia on niin erilaisia eri puolilla maailmaa, ja toisaalta ihmiset on ihan samanlaisia joka puolella.

TL: Kerro Balkanin kokemuksesta. Millainen se oli ja vakuuttiko se sut siitä, että haluat jatkaa näissä hommissa?

TH: Sehän oli varsin lyhyt, tosiaan kuukauden komennus. Sen jälkeen menin vielä Kosovoon. Olin yhdeksän kuukautta siellä perustamassa tai auttamassa perustamaan perusterveydenhuoltoa uudelleen, että albaanit pääsivät terveyskeskusten johtoon, kun se oli ollut serbijohtoinen aikaisemmin. Se oli sellainen pidempi keikka, jossa ehti jo nähdä kehitysyhteistyön puoltakin. Albanian komennus oli hyvä avaus tälle pidemmälle, ja tietysti enemmänhän siinä oppi, kun oli pidempään ja näki vähän pitkäaikaisvaikutusta myös työlle.

TL: Olet tosiaan tehnyt paljon pidempiä keikkoja. Pisimmillään olet ollut neljä ja puoli vuotta maailmalla. Miksi olet suuntautunut pidempiin keikkoihin?

TH: Tietysti kun ajattelee mitä tahansa kehitystä, niin eihän sitä näe lyhyessä ajassa. Täytyy olla pidempään, että näkee tiettyjä kehityskaaria. Olen peruskoulutukseltani lääkäri mutta myös sisätautien erikoislääkäri, joka on niin sanottu konservatiivinen ala. Siinä seurataan esimerkiksi kansanterveyttä ja pitkäaikaistauteja, diabetesta, sokeritautia, verenpainetautia ja tämän tyyppisiä. Ehkä olen luonteeltani enemmän sellainen, että haluan katsoa, miten ohjelmat ja sairaudet kehittyvät ajan mukaan enkä välttämättä sitten pelkästään ensiapua halua antaa.

TL: Mennään viimeisiin avustusoperaatioihisi. Olet ollut viime vuosina kahteen otteeseen Keniassa muun muassa Punaisen Ristin Itä-Afrikan alue-edustajana. Mitä alue-edustaja tekee, mitä sun hommiin kuului?

TH: Se on ohjelmien koordinoitua. Tavallaan on sen tiimin pomo, joka on Afrikassa tekemässä varsinaista avustustyötä. Eli siinä täytyy katsoa, että tehdään oikeita asioita, strategian mukaan ja että ohjelmat sujuvat niin kuin on suunniteltu.

TL: Millaisia tyyppisiä työpäivät sellaisessa hommassa ovat?

TH: Periaatteessa ne voisi olla ihan toimistotyötäkin päiväsaikaan ja viikonloput vapaat, mutta mun tapauksessa siihen kuului myös paljon matkustamista. Mä en tietysti voinut unohtaa sitä, että olen terveydenhuollon asiantuntija myös ja otin aika paljon kantaa terveysohjelmiin ja senkin takia matkustin paljon, noin 45 matkaa neljän vuoden aikana eri puolille Afrikkaa. Niiden matkojen tarkoituksena on tietysti katsoa, miten ne ohjelmat sujuvat. Joskus tehtiin pieniä arvioitakin siitä numeerisesti ja kirjallisesti ja sitten tietysti katsottiin, missä voidaan aloittaa uusia ohjelmia, mitkä on näissä maissa pääasialliset ongelmat, joihin voidaan reagoida. Tähän kuului tietysti myös hätäaputyöt. Jos oli jossain tulvaa tai kuivuutta tai epidemia, katsottiin, miten niihin voidaan reagoida.

TL: Pääsit siis tapaamaan myös avusta hyötyviä ihmisiä kentällä?

TH: Kyllä, koko ajan.

TL: Noina vuosina, kun olit Itä-Afrikassa, siellä oli myös tosi monta peräkkäistä kuivuuskautta. Kerro vähän, millainen tilanne oli.

TH: Itse asiassa siellä oli kolmen vuoden kuivuus just sinä aikana, kun olin siellä, neljä vuotta. Se oli hankala, pitkäaikainen kuivuus Afrikan sarven alueella, ja esimerkiksi Somaliassa on selkeästi näytetty jälkeensä, että avustusjärjestöt pelastivat erittäin useita ihmisiä nälänhädältä, ihan kokonaisia maakuntia. Eli se oli hyvin motivoivaa työtä, toki pitkäaikaista. Siinä ehdittiin montaa rahoitusta anoa siinä ajassa, että saatiin asiat kuntoon.

TL: Sanoit, että oli kolmen vuoden kuivuus. Kerro siitä vielä vähän. Kuivuushan ei

välttämättä johda kriisiin. Miksi se juuri tuolla alueella oli niin vaikea asia?

TH: Koko ongelma, kuivuusongelma nimenomaan Afrikan sarvessa liittyy ilmastomuutokseen, kuten monessa muussakin paikassa. Sehän on aluetta, jossa ihmiset jo nyt elävät aika lailla minimoitoimeentulolla. On hyvin paljon paimentolaisia ja kädestä suuhun eläviä ihmisiä, jotka saa ravintonsa maasta. Ja sitten jos mitään ei siellä kasva, niin karja rupeaa kuolemaan ja sitten loppuu ihmisiltä ruoka. Yhteiskuntia ei ole rakennettu sen varaan, että tulisi kuivuutta, koska aikaisemmin kuivuus on tullut ehkä korkeintaan kymmenen vuoden välein eikä näin rajuna, ja nyt se oli kolme vuotta peräkkäin. Se kerta kaikkiaan vain ylitti ihmisten kestokyvyn.

TL: Sanoit aiemmin, että onnistuitte estämään nälänhädän. Sitä harvemmin mediassa kuulee, kun joku kriisi onnistutaan estämään. Kerro, miten se käytännössä tehtiin. Miten nälänhätä estetään?

TH: Se ei tietenkään ollut pelkästään meidän järjestön eikä yksittäisen ihmisen tekemä asia, vaan siinä oli useita organisaatioita ja tietysti myös yliorganisaatioita, Maailman terveysjärjestöä ja Maailman ruokavirastoa, jotka tiedottivat ensinnäkin asiasta. Sitten piti olla rahoitusta, siellä oli useita rahoittajia, alkaen Suomen ulkoministeriöstä, EU:n erilaisia rahoitusmekanismeja ja muiden länsimaiden rahoitusmekanismeja. Tää on todella monien ihmisten yhteispelin tulos, että tällainen kriisi vältetään. Hienoa olisi, että sellaisesta enemmän uutisoitaisiin, koska tuntuu, että vain huono uutinen on uutinen.

TL: Niinpä. Millaista apua Punainen Risti sitten jakoi ja missä estääkseen tämän kriisin?

TH: Meillähän on ollut monta vuosikymmentä yhteistyötä Somalian Punaisen Puolikuun kanssa. Jatkettiin tätä yhteistyötä ja laajennettiin sitä. Tämä järjestöhän, Somalian Punainen Puolikuu, on hyvin oleellinen perusterveydenhuollon järjestämisessä koko maassa. Eli pystyvät menemään alueille, jonne muut järjestöt eivät pysty menemään ja tuomaan sinne ihan peruslääkkeitä, joka tietysti on tärkeää tällaisessa kriisitilanteessa. Sen lisäksi jaettiin ihan käteistä, eli cash-ohjelmointi on suosiossa. Laitettiin listaan ihmiset, jotka selkeästi ovat esimerkiksi muuttaneet kuivuusalueelta muualle ja heillä ei ole mitään elinkeinoa sillä alueella. Listattiin heidät ja annettiin tietty määrä rahaa, jolla he pystyvät elämään ja ruokkimaan perheensä.

TL: Mikä tilanne on tällä hetkellä?

TH: Valitettavasti taas on tulossa kuivuus Afrikan sarveen. Muutama parempi vuosi oli, mutta edelleen tuntuu olevan kuivaa. Sen lisäksi on näitä kriisejä, Etiopiassa on esimerkiksi hyvinkin hankala väkivaltainen meneillään kriisi, joka varmasti vielä lisää ympäristön tuomaa painetta.

TL: Pystyykö avulla yhtään vahvistamaan ihmisiä, jotta he kestäisivät kriisit jatkossa helpommin?

TH: Tietysti jo alun pitäen ihmiset ovat hyvin kestäviä siellä. Heillä on paljon voimavaroja, ja toki he yrittävät valmistautua näihin seuraaviin kuivuuksiin, mutta se on aika hankalaa, koska varsinkin silloin, kun he ovat paimentolaisia, he ovat niin riippuvaisia siitä vihreästä. Sitä ei oikeastaan muuten voi kuin rakentamalla jonkinlaisia kastelujärjestelmiä, joita niitäkin on tuettu sillä tavalla, että saataisiin kerättyä esimerkiksi sadevettä silloin, kun sitä tulee, isoihin säiliöihin, jotka on varsinkin somalialaisille ominaisia. Heillä on siis jo olemassa olevia systeemeitä, joita on pystytty vahvistamaan sitten kuivuudenkin varalta.

TH: Kerro vielä vähän, millaisia olemassa olevia systeemeitä?

12.38 Just isot bergad-nimiset betonialtaat, joita on joka puolella Somaliaa. Niihin

kerätään vettä silloin, kun sataa. Ne peitetään niin, ettei siitä haihdu vettä. Sinne mahtuu varmaan satoja kuutioita vettä. Se on ollut perinteinen tapa säilyä hengissä silloin, kun on kuiva kausi. Mutta jos sitä kestää tarpeeksi pitkään, niin sittenhän se loppuu sekin.

TL: Täällä Suomessa ilmastonmuutos tuntuu vielä vasta kehoina talvina. Millaisia ajatuksia sinussa herättää, kun näet noin läheltä katastrofin, joka ainakin hyvin todennäköisesti on ilmastonmuutoksen aiheuttamaa ainakin osittain?

TH: Onhan se sellainen voimaton tunne. Tuntuu, että me ei ihmiskuntana pystytäkään tekemään asioita. Nyt jo on siirrytty siihen vaiheeseen, että yritetään mieltä, että mitä sitten tehdään, kun katastrofeja tapahtuu. Että me ei tavallaan kyetä vähentämään tätä kuluttamista. Puhun nyt nimenomaan siis länsimaisista ihmisistä, jotka kuitenkin eniten kuluttavat. Se tuntuu kaiken kaikkiaan voimattomalta, mutta en ole sentyyppinen ihminen, että jään tuleen makaamaan. Mun mielestä täytyy toimia niin paljon kuin kykenee myös täällä kotimaassa. Se on jokaisen velvollisuus katsoa vähän energiankäyttöä. Juuri pienensin pattereita kotona, muu perhe on kyllä tyytyväinen, mutta mä palelen koko ajan, mutta ajattelen, että siihenkin tottuu. Ajan kaasuautolla ja kierrätän ja yritän syödä vaan kasvisruokaa. Mun mielestä se on jokaisen ihmisen tehtävä omassa piirissään välttää turhaa kuluttamista.

TL: Tiedostaako ihmiset Itä-Afrikassa ilmastonmuutoksen? Tietävätkö he, mitä se tarkoittaa?

TH: Joo, kyllä toki. Siellä tapasin mielenkiintoisia ihmisiä. Somaliassa oli yksi vanha herra, joka toivotti meidät tervetulleeksi kotiinsa, joka oli aavikolla. Hän kertoi lapsuudestaan, hän oli noin 65-vuotias. Hän näytti paikan, jossa oli lapsena keinunut. Keinun ympärillä oli pelkkää sademetsää. Ja yhtäkkiä sieltä kurkkasi leijona. Se oli todella jännää, että hän muisti sen vielä, että siellä oli viidakkoa autiomaan kohdalla. Toki ihmiset näkevät sen, kun autioituminen on tapahtunut yhden sukupolven aikana.

TL: Seuraukset ovat hyvin konkreettisia.

TH: Kyllä.

TL: Avustustyössä näkee kaikkea kurjaa. Miten selviät psyykkisesti ihmisten hädän näkemisestä?

TL: Olen koulutukseltani lääkäri. Ihmisten kärsimys on joka puolella samanlaista. Se, mikä mun mielestä on tärkeää, on se, että säilytetään ihmisten kunnioitus ja omanarvontunto. Se on tärkeää, että aina, kun hoidetaan fyysistä sairautta, kuivuutta tai ihmisten hätää, heitä täytyy kohdella kunnioittavasti ja ajatella, että olisi itse siinä. Mitä toivoisi, että itselle tehtäisiin, jos perheellä ei ole ruokaa tai jos on pää kipeä tai muuta sellaista. Se on se tärkein asia. Ihmisten hätä sinänsä ei mua kauhistuta, koska mä tiedän, että useimmiten on olemassa tapoja lievittää sitä. Ja sen takia on tärkeää, että ihmiset saa terveydenhuollon apua aina silloin, kun ne tarvitsee.

TH: Millaisia onnistumisia olet kokenut avustustyössä?

TL: Tosiaan näillä matkoilla olen nähnyt hyvin selkeästi, kuinka yhteisöt hyötyvät kehitysyhteistyöstä nimenomaan sillä tavalla, että heidän oma asennoitumisensa tiettyihin asioihin on muuttunut. Muun muassa Sierra Leonessa meillä ollut useita vuosia yhteisöterveyden projekti, ja siellä näkyy selkeästi se voimautuminen, joka ihmisille tulee siitä, että he saavat kaivon. He saavat perustaa sen voimin oman pellon, he saavat sieltä ruokaa ja voivat paremmin. Ja sitten he myös itse osaavat jollain tavalla seurata terveyttään. Että heillä ei ole sellainen tunne, että he on täysin voimattomia, vaan he tietävät sen, että jos heillä on joku hätä, he voivat jotain tehdä sille itsekin, ja sen

jälkeen heillä on terveystakeskus, johon he voi mennä. Se on nimenomaan tätä omanarvon tunnetta. Apua ei pelkästään pidä viedä vaan ihmisille pitää myös osoittaa, että he ovat itse suurin osa sitä ratkaisua.

TL: Sulla alkaa olla jo suhteellisen pitkä perspektiivi avustustyöhön, koska olet ollut näissä hommissa kolmella vuosikymmenellä. Onko avustustyö muuttunut jotenkin näiden vuosien aikana?

TH: Varmaan avustustyö kaiken kaikkiaan muuttuu hyvinkin paljon, ja tällä hetkellä avustustyö on aika länsimaista, näin voisi sanoa. Sanotaan niin, että kentälle on tullut paljon erimaalaisia toimijoita. Voi mainita esimerkiksi Afrikasta kiinalaiset, jotka rakentavat suuresti koko mannerta. Siellä on iso osa teistä, rautateistä, rakennuksista, kiinalaisten rakentamia. Voidaan ihan hyvin kysyä, että mistä maa hyötyy parhaiten, hyötyykö se tällaisesta kaupallisesta yhteistyöstä, joka tuo paljon työpaikkoja maahan, vai kehitysyhteistyöstä, jossa on myös vähän tällaista ylemmydentunnetta helposti, että te ette osa hoitaa asioita, vaan me kerrotaan teille miten te hoidatte asiat. Voisi olla siis. Toki sitä pyritään viimeiseen saakka välttämään.

TL: Mainitsit, että joskus kehitysyhteistyö voi olla ylemmydentuntoista. Siihen liittyen: Mitä olet oppinut paikallisilta kollegoilta tai avunsaajilta? Mitä me voimme ottaa vastaan heiltä oppina?

TH: Paljonkin. Nimenomaan oppiminen niin päin, että me opitaan heiltä. Me ollaan vieraassa maassa, jossa olevat ihmiset on oman maansa parhaita asiantuntijoita ja oman kulttuurinsa parhaita asiantuntijoita. Mua itseäni on Afrikka ehkä muuttanut eniten siltä osin, että siellä on edelleen olemassa perheet. Perheistä pidetään huolta, mikä me ollaan aika lailla menetetty täällä Suomessakin. Eli me luotetaan siihen, että yhteiskunta pitää huolen, ja välttämättä perheyhteisö ei ole niin vahva. Ja siitä seuraa aika paljon yksinäisyyttä, jota täällä on. Se on aika lailla tuntematon ilmiö vielä useissa kehittyvissä maissa.

TL: Sanoit aiemmin, että pidät itseäsi kukkahattutätinä. Onko identiteetti vahvistunut näiden vuosien aikana?

TL: Joo mä oon ihan kukkahattutäti, mutta mun päälle ei kuitenkaan voi astua. Aika tiiviisti sanon oman mielipiteeni. Nykyään ei enää saada ketään työttölyllä hiljaiseksi, se on hyvä puoli Suomessa. Naisetkin saa puhua ja heitä kuunnellaan, joskus he ovat jopa pääministereitä.

TL: Niinpä.

TL: Tämä oli Punaisen Ristin Avustustyöntekijänä maailmalla -podcastin kolmas osa. Minun nimeni on Teija Laakso, ja haastateltavana oli Terhi Heinäsmäki.